

**ТВОЄ,
МОЄ,
НІЧИЄ
ТА ІНШЕ**

Ольга Карі

**ТВОЄ,
МОЄ,
НІЧИЄ
ТА ІНШЕ**

Коротка історія наших «совкових» травм. Жіночий погляд

Львів
Видавництво Старого Лева
2024

УДК 821.161.2-4

К 23

Ольга Карі

К 23 Твоє, моє, нічیه та інше. Коротка історія наших «совкових» травм. Жіночий погляд [Текст] : есе / Ольга Карі. — Львів : Видавництво Старого Лева, 2024. — 336 с.

ISBN 978-966-448-393-0

Книжка «Твоє, моє, нічیه та інше» — про подолання колективного «совецького октябрюнка», який навіть після трьох десятиліть після розпаду срср досі передається у спадок новим генераціям українців. Ідеться не лише про тих, хто народився за часів існування совецького диктату, дорослішав і набував життєвого досвіду в часи з викривленою мораллю та етикою, а й тих, хто народився вже у незалежній Україні, проте виховувався в лекалах і наративах совецьких візій, традицій та взаємин.

Ця книжка есеїв у призмі жіночої оптики акцентує на тому, що сучасна Україна неможлива без осмислення власного минулого, яке хоч і неможливо змінити, проте до снаги відрефлексувати, осмислити й діяти правильних висновків, які допоможуть подолати давні травми.

УДК 821.161.2-4

10 грн від продажу кожного примірника цієї книжки

Видавництво Старого Лева буде перераховувати на рахунок благодійного фонду ГО «Азов Ван» — офіційного фонду 12-ї бригади спеціального призначення «Азов» Національної гвардії України.

© Ольга Карі, текст, 2024

© Антон Лазутін, обкладинка

© Видавництво Старого Лева, 2024

ISBN 978-966-448-393-0

Усі права застережено

«У жебраків слуг нема!»

Коли ж я вперше почула цю фразу? Не пам'ятаю. Проте точно знаю, що вдома! Але аж ніяк не тоді, коли випрошувала купити мені щось дороге і, вочевидь, на думку дорослих, зайве: кольорову шпоньку чи батончик *Snickers* — атрибут лакшері-життя у 90-х роках, ляльку *Barbie* — частина мене, здається, вже примирилася з тим, що омріяну білявку в рожевій коробці родинний бюджет не потягне ніколи — чи висувний олівчик зі змінними грифелями. Чим там ще нас спокушали вітрини кіосків, напханих турецьким, польським та китайським крамом?!

Почула я ті слова, коли мені загадали повитирати пилюку з полірованих меблів, пропилювати килими і під ними, а до всього ще й помити підлогу. На той час я вже була достатньо дорослою дитиною, щоб давати мені такого штибу доручення. Звісно, я стала комизитися від тих марудних завдань і от тоді почула жартома кинуте: «У ніщів слуг нет!». Буцім «шуруй вже прибирати!». Втім, ця коротенька фразочка з радянського кінофільму влучно описувала стан хронічного безгрошів'я усіх українців, і моїх рідних зокрема, як нової норми буття. Ми жили бідно, ми почувалися бідними, отже, бідними і були. Але таке жорстоке самонівелювання аж до стану жебраків — настільки граничної бідності моїй родині все ж таки вдалося уникнути навіть у 90-ті! — дуже яскраво засвідчило очевидне погіршення домашнього добробуту, яке повсякчас змушувало почувати себе обділеними та ображеними, позбавле-

ними більшості матеріальних благ нової ери, коли на нас з усіх боків сунули лавини пістрявих спокус: від ляльок *Barbie* до мікрохвильовок, від рожевих лосинів до відео-магнітофонів й «іномарок».

Саме у 90-ті слова про «жебраків, які не мають при-служників» міцно осіли в нашому домашньому лексиконі. Використовували їх зазвичай як підсумкову, трохи насмішкувату коду розмов про гроші, а радше про їхню відсутність, а відтак потребу своїми силами зробити ремонт, скопати город, самотужки пошити випускню сукню, полагодити телевізор, приготувати святковий стіл і, авжеж, повернути генеральне прибирання. З якого дива ця фраза примандрувала у родинний вокабуляр і пустила там глибоке коріння, достеменно не знаю. Можливо, попервах то була повсюдна звичка за годящої нагоди цитувати чіпкі фразочки із совєцького кіно*, бо ж, сказати по правді, навіть у період очевидного родинного достатку жодних хатніх робітниць у нас не було. У часи рівномірної совєцької бідності моя родина відрізнялась від інших тим, що дід, який очолював профспілку військового шпиталю, міг діставати курортні путівки за безцінь, а воєнні надбавки до зарплати і пенсії, помножені на корисні зв'язки, час від часу урізноманітнювали харчовий раціон смаколиками на кшталт згущеного молока, коньяків, а ще морожених ананасів, ескімо в шоколадній глазурі, шоколадних цукерок, які, втім, іноді притримували, аби передарувати комусь. Між іншим, я досі пригадую пишну і важкеньку коробку цукерок фабрики імені Карла Маркса, яку

нам з мамою перед виїздом на відпочинок вручив дідусь, звісно, не для того, щоб ми ласували шоколадом у дорозі, а «на подарунок». Мама мала спrezentувати ті цукерки санаторному керівникові, аби нас поселили в хороший номер у хорошому санаторному корпусі – новішому, поближче до моря. Натомість, хоч цукерки й прийняли, директор санаторію поведився з мамою зверхньо і неприязно, а кімнатка-халупка, яку нам виділили, краще сказати «закуток», в якому навіть два ліжка поруч не могли стати, була одним з найгірших помешкань на час відпустки за все моє життя, і від того передарованих цукерок мені було ще дужче шкода.

Момент, коли та фраза про жебраків почала нівроку мене дратувати, пригадати важче. Кинуті жартома чи спересердя, ці слова потроху затруювали собою життєвий простір. У них ніколи не було ані найменшого спонукання до дії чи то до руху вгору, ввєрх, до кращого життя, до родинного достатку, до кращих версій себе. Вона тхнула приречєністю, жалощами до себе та беззмїстовністю будь-яких порухів до змін. Бо що ж це виходило? Щоб виборсатися з жебрацтва, в яке ми безпросвітно вклякнули у 90-ті роки, конче потрібні слуги? Без них будь-який інший рівень добробуту так і залишатиметься «ніщенством»? Звісно ж, дитиною я не розкладала, не розбирала, не відрефлексовувала тих слів аж до кісток їхньої сутності, натомість завжди відчувала їхню гіркоту й отруйний дух. Почувати себе жебраком – доволі прикро. І наразі складно сказати, що було важче: роками, якщо не десятиліттями, перетравлювати емоційну шкоду роздумів про нашу родину як про таку, що приречена на злидні, чи, власне, проживати спільний для країни досвід бідності. І чомусь тоді

* Фраза «у ніщїх слуг нет» вперше пролунала в совєцькому фільмі «Место встречи изменить нельзя» (тут і далі – прим. авторки).

здавалося, що цей стидний досвід «жебрацького життя без слуг» нуклеарно перетравлювала лише моя сім'я, що в інших чомусь не так само або ж не так гостро. І тільки з віком я зрозуміла, що насправді чи не кожна родина з мого оточення мусила давати раду з мізерними зарплатами чи їхньою відсутністю, потребою «крутитися» і заробляти хоч щось, хоч якось, хоч де, а ще — економити, заощаджувати, позичати, перепозичати, впадати у відчай, але, звісно ж, не на очах в інших людей.

«Я з умовно багатодітної сім'ї. Нас було троє. Мама працювала на заводі, вітчим — водій, тому якихось величезних статків ми не мали, — згадує моя подруга Світлана. — Звісно, мені було важко, особливо в колі подруг із таких родин, де, скажімо, дідусь-генерал або дід-конструктор. В їхніх помешканнях мені зазвичай було дуже соромно, бо я, наприклад, не можу на день народження прийти з таким самим дорогим подарунком, як інші друзі. Це ранило. Я порівнювала їхнє заможне життя з власним. Коли зрозуміла цей контраст, то почала частіше спілкуватися із дівчатами з родин простіших. Хоча, звісно, з ними було не так цікаво. Бо коли ти приходиш, вибачте, до генеральської онуки, то можеш взяти в неї почитати дефіцитну «Джейн Ейр», а от у доньки касирки з нашого гастроному вже не можеш, бо у них в принципі нема книг удома. Але це правда, мені було легше поруч із тими, хто був плюс-мінус у такій само скруті, як і я, як і ми, як і всі. З ними вже бачила, що не гірша за інших. Ставало легше». Світлана також згадує, яким випробуванням були для неї «променади по магазинах» із подружками — тими, що росли в достатку: батьки видавали дівчатам такі-сякі кишенькові гроші, які можна було розтринькати на дівчачі радощі — прикраси для волосся,

кольорові резинки, олівчики для очей. «Для мене щоразу це була мука! Я мусила їти з ними, бо це ж мої подруги, я ж не можу від них відколотися, та мене це дуже ранило. Навіть у тих магазинах, де товарів майже не було, я нічого собі не могла купити, бо в моїй родині батьки в принципі не давали дітям грошей. Мої подруги купували собі якісь абсолютно дешеві штучки, бо ну що там могли тоді собі купити школярки! Але я не могла купити навіть цього...»

Я знаю, чому мене досі боляче сіпає фраза «нема грошей». Я знаю, звідки ростуть ноги моїх розхристаних стосунків з фінансами. Знаю, чому наявні гроші іноді, як-то кажуть, мені «руки печуть», так хочеться швидше, швидше накупити всього гарного, потрібного, непотрібного, «фукнуть і розтринькати». Знаю, чому домашнє бюджетування навіює на мене страшну нудьгу. І здогадуюсь, чому пережита колективна травма бідності так болісно озивається в мені. Бо я людина, яка народилась у «совку» і виростала в сум'ятті 90-х, у скрутні часи тотального безгрошів'я, грандіозних фінансових махінацій і розвіювання будь-якої довіри до зовнішніх засобів збереження грошей. Якщо дослівно, то за одну ніч ми перестрибнули із совєцької парадигми «бідні, але чесні» у нові реалії «бідні, бо дурні», а дитиною ти ще й не дуже могла протистояти тим фінансовим випробуванням, що насувались на тебе і на твою родину.

Наша загальна травма бідності не вигадка, а дуже реальна річ. І не лише для людей, які пережили і перетривали «совок» із його рівномірним, розмазаним у часі й просторі безгрошів'ям, чи для тих, кого тяжко придавили до землі прикрі 90-ті, коли бідність увиразнилась і чітко проявилась на контрастному тлі малинових піджаків і масивних золотих ланцюгів.